

FELVIDÉK: »GYÁRAK TEMETŐJE«

A cseh államot hamarabb teremtették meg, mint Csehszlovákiát. Az államnak fegyveres erővel kellett birtokba vennie az országot. Felépítettsége és szerkezete akkor mutatkozott meg valójában, amikor a fegyveres hódítás befejeződött. A csehek történelmi fejlődése záróköveként úgy állott ott ez a különös szervezet, mintha a nemzeti harc minden politikai és gazdasági hagyományát megcsúfolni akarta volna.

Ha a politika valamely nép tudatosított érdekeinek érvényesítését jelenti, akkor a csehszlovák állam megalkotásánál nem lehet ilyen értelmű politikai törekvésekről beszélni. A háború vége felé a csehországi ipar már régen túlhaladta fejlődésében azt a szintet, amikor feladata a nemzeti szükségletek kielégítése volt. A csehországi ipar a monarchia 51 milliós belső fogyasztó piacára dolgozott és külföldre is szállított. A háború után a monarchia iparának 75%-a maradt a köztársaság területén. De ez a hatalmas ipar ezután már csak 13 milliós belső fogyasztópiacra támaszkodhatott. Gazdasági értelemben valóságos szörnyszülött lett az új állam, ahol politikai ösztönök keresztül-kasul szabdaltak

geopolitikai tényezőket és az ipari termelés hagyományait. Úgy lehet ezt csak megérteni, hogy az új állam létrehozásában polgári elemek nem vettek kellő súllyal részt. A döntő szó a hivatalnoki középosztályé és a cseh agrároké volt, akiknek nem volt érzéke az ipari termelés szükségletei és igényei iránt. A cseh középosztály és az agrárok az udvarhú nagybirtokosokra és az egyházra akartak döntő csapást mérni s közben az egész ipari életet romlásba döntötték.

Elveszett a háború előtti belső fogyasztás nagy része. A régi belső piacokra nem lehetett már zavartalanul szállítani, mivel az utódállamok mindegyike arra törekedett, hogy belső gazdasági életében az egyoldalúságokat kiküszöbölje. A mezőgazdasági országok iparosítottak különösképpen akkor, amikor Csehszlovákia mohó agrári mezőgazdasági védővámokat vezettek be.

Kiszorították a középeurópai államok mezőgazdasági terményeit, de el is veszítették ezeket az államokat mint ipari fogyasztókat. A köztársaság kereteibe szorult ipar ezenkívül elvesztette a monarchia háború előtti nyersanyag készleteinek nagy részét is, sőt elveszett a tőkekihelyezés lehetősége is a régi belső piacokon.

A kormányzat ebben a helyzetben arra törekedett, hogy ezeket a hipertrofikus jelenségeket valamilyen kiküszöbölje és átszervezze az állam gazdasági szerkezetét. A nemzetiségek iparának leépítése következett be, hogy a belső fogyasztást a lehető legteljesebben a cseh ipar számára biztosítsák. A szudétánémetség ipara éppen úgy áldozatul esett ennek az iparpolitikának, mint a Felvidék

ipari termelése. A szudétánémetség telepein 150 gyár rozsdásodott. A Felvidékkel szemben felállítják azt a tételt, hogy ennek a tartománynak nyersanyagot termelő vidékké kell átalakulnia, s a kormányzat az iparpolitika ezer lehetőségével arra törekszik, hogy megvalósítsa is ezt.

A gyárak leépülnek, elpusztul a felvidéki ipar nagy része. Az utolsó háború előtti üzemi statisztika 1910-ből való. A csehek először és utoljára 1926-ban készítettek üzemi statisztikát a Felvidéken. A felvételből a felvidéki ipar olyan hatalmas visszatorodása vált nyilvánvalóvá, hogy azontúl a cseh hivatalos statisztika nem mert szembe nézni többé ezzel a kérdéssel. Így általánosságban csak azt állapíthatjuk meg, hogy a bányászat és kohászat 1926-ig 25,7%-kal, a fémipar 29,2%-kal, az építőipar 3%-kal, a bőr- és kefeipar 18,8%-kal, a papír- és cellulóze gyártása pedig 4,8%-kal esett vissza a Felvidéken. A cseh megszállás egész idejére érvényes üzemi statisztikát csak úgy lehet összeállítani, hogyha kinyomozzuk minden iparág, minden gyár történetét. Nagyon aprólékos és nagyon hosszadalmas munka ez, remélem, hogy rövid időn belül közreadhatom eredményeimet. Kiviláglik majd, hogy a csehek milyen hatalmas ipart, gazdaságot és nemzetiségeket pusztító munkát végeztek a Felvidéken a megszállás ideje alatt.

Az ipari leépítések alapjaiban rendítették meg a felvidéki népek, főleg a szlovákság és magyarság gazdasági helyzetét és társadalmi szervezetét. A szlovák közirók többször tiltakoztak az ellen, hogy Szlovákiát agrárvidékké süllyessék. Ezzel szemben a cseh közigazdák fő érve az volt, hogy a felvidéki

ipart mesterségesen létesítették, fejletlenebb is volt a történelmi országok iparánál, drágábban termelt s így tulajdonképpen a nagyrészt mezőgazdasági termeléssel foglalkozó szlovákságot kizsákmányolta. Szlovák szempontból tehát nemzeti szükség az, hogy a cseh ipari termékeket fogyasszák. A tények tiszta fényénél teljes valótlanságnak bizonyul ez a beállítás. A felvidéki ipar sok esetben elérte, sok esetben pedig túl is haladta a cseh ipar fejlettségi fokát. Ha az egyes üzemekben a foglalkoztatott munkások és lóerők számát összehasonlítjuk, akkor azt látjuk, hogy a felvidéki építő-, textil-, bőr-, papír- és malomipar messze meghaladta a hasonló cseh iparágak fejlettségi fokát. Az építőiparban a Felvidéken például 1,5 lóerő esett egy munkásra, míg a cseh tartományokban 1,3. A textiliparban ez az arány szintén 1,5, a cseh tartományok 1,3-ével szemben. A papíriparban 3,7 áll 3,4-el szemben. A malomiparban pedig 2,1 lóerő áll 1,7 lóerővel szemben. Ugyanakkor a felvidéki faipar és grafikai ipar ebben a tekintetben egyforma szinten volt a cseh fa- és grafikai iparral. A technikai fejlettség szempontjából tehát a felvidéki ipar megállta volna a versenyt a történelmi országok iparával, ha a változás és a cseh iparpolitika nem kényszerítette volna arra, hogy a cseh ipar javára átengedje a terepet.

Mindent egybevetve a következő iparágak indultak sorvadásnak és hanyatlásnak a Felvidéken a cseh megszállás alatt. Elsősorban a bányászat és a kohászat sorvadt el. Visszafejlesztették a virágzó fémipart. Lerombolták a felvidéki faipart. Ennek következtében és a beállott általános elszegényedés

folytán visszaesik az építőipar. Tönkre megy a szép multra visszatekintő üvegipar. A textilipar állandó nyersanyaghiány miatt sorvad. A felvidéki bőr- és kefeipar nem állja Bata-versenyét. A papír- és cellulózgyártás a hasonló cseh vállalatok versenye alatt megy tönkre, mint az összes felsorolt iparágak. Ugyanez a sorsa a szlovákiai vegyi iparnak is.

Ugyanakkor vannak fejlődő iparágak is. Fejlődik a gumi ipar, melyet egyetlen gyár, a pozsonyi Matador-gyár képvisel. A csehek fegyverkezése a motorizmus kifejlesztéséhez vezetett. Ez biztosította a Matador-gyár létét. Fejlődnek az élelmiszeriparok, mert a Felvidéket a cseh tartományok éléstárává degradálták. No és végül fejlődik még egy iparág és ez a villamos erő fejlesztése. Villamos energiát nagyon költséges lett volna 1000 kilométernyi távolságból a cseh tartományokból szállítani a Felvidékre. A villamoserő iparszerű termelése ezért fejlődhetett a Felvidéken a cseh megszállás alatt.

A helyzetkép ismertetése után szavakat keresünk, melyek összefoglalják e szomorú tények általános értelmét. Néma gyárak, rozsdásodó gépek, hideg, kihűlt kohók és sötéten vádló gyárkémények jelennek meg emlékeinkben. A kép alá felírásul ezt lehetne oda tenni: „Gyárak temetője”. Valóban a Felvidék gyárak temetője volt a húszéves cseh megszállás alatt.